

บทที่ ๖

บทสรุป

สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

นับตั้งแต่ได้มีการลงนามในความตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้าของอาเซียน หรือ ASEAN PTA ในปี พ.ศ. 2520 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้การค้าระหว่างประเทศสมาชิกภาคีอาเซียนขยายตัวมากยิ่งขึ้น ตลอดจนหาทางจัดอุปสรรคทางการค้าภายในอาเซียนให้ลดน้อยลง เพื่อเป็นการส่งเสริมและนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และได้มีการกำหนดมาตรการเครื่องมือมากมายไว้ในความตกลงอาเซียนพีทีเอ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า มีเพียงวิธีการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรของอาเซียนเท่านั้นที่ได้รับการยึดถือปฏิบัติมากที่สุดในบรรดาวิธีการต่าง ๆ ในความตกลงอาเซียนพีทีเอ

ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ว่าวิธีการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรของอาเซียนจะได้รับการยึดถือปฏิบัติมากที่สุดในปัจจุบัน มีรายการสินค้าที่แลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษ ๆ กันระหว่างบรรดาประเทศสมาชิกมากกว่าหมื่นรายการ แต่ก็ปรากฏว่าในทางปฏิบัติไทยกับประเทศอาเซียนอื่น ๆ มีการใช้ประโยชน์จากโครงการแลกเปลี่ยนดังกล่าวระหว่างกันน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการค้าทั้งหมดระหว่างไทยกับอาเซียน ซึ่งในปี พ.ศ. 2532 นับว่าเป็นปีล่าสุดที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาคำนวณเพื่อพิสูจน์ thesis statement ของผู้เขียน ก็พบว่า การค้าขายสินค้าในรายการอาเซียนพีทีเอของไทยกับประเทศภาคีอาเซียนอื่น ๆ คิดคำนวณได้เพียงแค่ประมาณร้อยละ 10-20 ต่อการค้าทั้งหมดของไทยกับภาคีอาเซียน จากสัดส่วนการค้าขายสินค้าในรายการอาเซียนพีทีเอดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า สินค้าที่มีการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษ ๆ กันนั้น ไทยมีการค้าขายกับประเทศภาคีอาเซียนอื่น ๆ ในมูลค่าสัดส่วนค่อนข้างต่ำ คือ สินค้าที่มีการค้าขายกันกว่าร้อยละ 80-90 ของที่การค้าขายกันทั้งหมดระหว่างไทยกับอาเซียนนั้น เป็นสินค้าที่อยู่นอกเหนือจากการตกลงให้มีการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษ ๆ กันตามความตกลงอาเซียนพีทีเอ

ดังนั้น ถ้าทำการศึกษาถึงเรื่องความร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเน้นไปที่ความร่วมมือทางด้านการค้านี้ ตามทฤษฎีของ Joseph Nye ที่ใช้เรื่องวัฏจักรการทางการค้า

(Trade Integration) เป็นส่วนหนึ่งในการวัดระดับ (Indicator) ของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) ระหว่างรัฐอธิปไตย กล่าวคือ ถ้าหากเปอร์เซ็นต์ของการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับการค้าทั้งหมดหลังจากที่มีความร่วมมือเกิดขึ้นนั้น ย่อมจะแสดงให้เห็นว่ามีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในภูมิภาคมากขึ้น หรือ อาจจะพิจารณาอีกนัยหนึ่งได้ว่าความร่วมมือดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าทางการค้าของกลุ่มประเทศในภูมิภาค

จากการศึกษาทั้งหมดก็พบว่าการค้าขายระหว่างไทยกับประเทศอาเซียนด้วยตนเอง หลังจากมีการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษ ๗ กันตามความตกลงอาเซียนพีทีเอ มีระดับการค้าและการแลกเปลี่ยนไม่มากขึ้นกว่าเดิมเท่าไรนัก ถ้าพิจารณาตามทฤษฎีของ Joseph Nye ก็พอจะสรุปได้ว่าความร่วมมือทางการค้าภายใต้ระบบอาเซียนพีทีเอ มิได้ส่งผลทำให้เกิดความก้าวหน้าทางการค้าไทยกับ กลุ่มอาเซียน และแม้จะมีการร่วมมือกันแต่ก็มิได้ทำให้เกิดสภาพของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในภูมิภาคมากเท่าไรนัก อย่างไรก็ตามบูรณาการทางเศรษฐกิจมิได้ขึ้นอยู่กับมูลค่าทางการค้าเพียงอย่างเดียว แต่ทว่าการค้าก็เป็นปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาในเรื่องของบูรณาการทางเศรษฐกิจที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณา

ฉะนั้น อาจพอจะสรุปได้ว่า นับตั้งแต่มีการลงนามในความตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษ ๗ ทางการค้าของอาเซียน กว่า 2 ทศวรรษ อาเซียนมิได้ประสบผลสำเร็จในกระตุ้นให้มีการร่วมมือกันทางการค้าตามที่ได้มีการระบุไว้ในความตกลง ๗ การให้สิทธิพิเศษทางการค้าอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญมาก มิได้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างมีนัยยะสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะหลายสาเหตุด้วยกันที่ทำให้มาตรการดังกล่าวไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคที่เกิดจากข้อปฏิบัติของความตกลงอาเซียนพีทีเอเอง และอุปสรรคอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีสาเหตุมาจากข้อปฏิบัติของความตกลงอาเซียนพีทีเอดังกล่าวมาแล้ว

กระนั้นก็ตาม ผู้เขียนก็มีความคิดเห็นว่า การดำเนินการของอาเซียนพีทีเอก็ยังคงถือเป็นหัวใจสำคัญของความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ซึ่งประเทศอาเซียนรวมทั้งไทยจะต้องดำเนินต่อไป และพยายามหาหนทางปรับปรุงให้ระบบอาเซียนพีทีเอสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและอำนวยประโยชน์ให้แก่สมาชิกทุกประเทศ เพราะถึงแม้ว่าการนำระบบอาเซียนพีทีเอมาใช้จะทำให้รายได้ภาษีศุลกากรจากการนำเข้าสินค้าจากอาเซียนลดลง แต่ในระยะยาว

อาจจะเป็นผลดีไม่มากนักน้อย เพราะระบบนี้จะสนับสนุนให้มีการแข่งขันทางธุรกิจมากขึ้น นำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต โดยเฉพาะสินค้าเกษตรจะได้รับประโยชน์มาก เช่น ข้าวจะได้ตลาดในอาเซียนเพิ่มขึ้น ฉะนั้นแม้ว่าจากการศึกษาจะพบว่าการใช้ระบบการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรไม่ได้ช่วยขยายความร่วมมือทางการค้ามากนัก แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดผลเสียแต่ประการใด และเมื่อพิจารณาผลที่จะได้รับในระยะยาวคาดว่า การปรับปรุงความร่วมมือดังกล่าวน่าจะเกิดผลดีถ้าหากประเทศสมาชิกต่างตระหนักถึงผลประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะสถานการณ์โลกในขณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมากและส่งผลกระทบต่ออาเซียนทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม

สำหรับแนวความคิดที่จะปรับปรุงความร่วมมือทางการค้าของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพ และให้ประโยชน์สูงสุดต่ออาเซียนนั้น ปรากฏว่าในช่วงนี้ก็มีข้อเสนอที่เด่นและได้รับการเสนอนั้น เป็นที่ยอมรับกัน ก็คือ การจัดตั้งให้อาเซียนรวมตัวทางเศรษฐกิจเป็นเขตการค้าเสรี อันนับได้ว่าเป็นขั้นการรวมตัวทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งมากกว่าการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรดังที่เคยใช้กันมาก โดยความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนก็รู้สึกเห็นด้วยกับความคิดนี้ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนไปจากเดิม โลกในขณะนี้ เป็นโลกของการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่โลกแห่งการเผชิญหน้ากันทางการเมืองและอุดมการณ์อีกต่อไป ความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นทุกวัน โดยเฉพาะความร่วมมือกันของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งแน่นอนย่อมรวมไปถึงความร่วมมือกันของอาเซียนด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองในเวทีการค้าโลกแล้ว ยังเป็นการขยายอาเซียนให้เป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งทำเลทองของการลงทุนจากต่างชาติ และมีขนาดประหยัดทางอุตสาหกรรม ตลอดจนการสร้างความชำนาญในการผลิตด้วย และถ้าหากความคิดในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติกัน ก็อาจกล่าวได้ว่าอาเซียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาไปสู่สภาพบูรณาการทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) ขั้นแรก ที่เรียกว่า "เขตการค้าเสรี" (Free Trade Area) และจากขั้นนี้ก็จะเป็นบันไดนำสู่ระดับบูรณาการทางเศรษฐกิจขั้นที่สูง ๆ ขึ้นไป อันได้แก่ ขั้นสหภาพศุลกากร ขั้นตลาดร่วม ขั้นสหภาพทางเศรษฐกิจ และการรวมตัวทางเศรษฐกิจอย่างสมบูรณ์แบบตามแนวทฤษฎีของ Bela Balasa ซึ่งก็ยังเป็นหนทางที่ค่อนข้างจะลำบากมากสำหรับอาเซียนในขณะนี้

อย่างไรก็ตามถึงแม้ความร่วมมือการค้าระหว่างไทยกับอาเซียนจะทำให้ไทยมีตลาดการค้าที่ใหญ่ขึ้นก็ตาม แต่ไทยก็ยังต้องพึ่งพาการค้ากับโลกภายนอกอยู่ดี การรวมตัวกันเป็นเขตการค้าเสรีของอาเซียนจึงเป็นเสมือนเพียงก้าวแรกของความร่วมมือทางการค้า และเป็นการเปิดเสรีทางการค้าของอาเซียนสู่ตลาดภายนอกมากกว่าจะเป็นวิธีการเพื่อขยายขอบเขตการค้าภายในอาเซียนให้กว้างขวางขึ้นเท่านั้น

อย่างไรเสีย ผู้เขียนก็มีความคิดเห็นที่ค่อนข้างแน่ใจว่า ถ้าหากอาเซียนมีการพัฒนารูปแบบของความร่วมมือทางการค้าตามที่ได้ตกลงกันไปเรื่อย ๆ ด้วยความจริงใจแล้วละก็ อาเซียนคงจะบรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องความร่วมมือทางการค้าในภูมิภาคที่แข็งแกร่งแน่นแฟ้นกว่านี้ได้ในอนาคตที่ไม่ไกลนัก

ข้อจำกัดในการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาถึงผลกระทบต่อการค้าขยายความร่วมมือทางการค้าของไทยกับประเทศภาคีอาเซียนเมื่อนำการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรมาใช้ ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาถึงผลกระทบต่อผู้นำและส่งออกของสินค้าระหว่างไทยกับอาเซียน แต่ปรากฏว่าในการศึกษาผู้เขียนอ้างถึงผลกระทบต่อผู้นำเข้าสินค้าจากอาเซียนของไทยเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาในแง่ผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าของไทยไปอาเซียนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านเวลาจึงทำให้การศึกษาไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะในการศึกษาเพิ่มเติม

เท่าที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าอาเซียนมามีข้อน่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ มักมีผู้ทำการศึกษถึงอุปสรรคที่ขัดขวางทำให้ความร่วมมือไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร โดยกล่าวรวมถึงอุปสรรคทางด้านการศึกษาที่มิใช่ภาษีศุลกากรรวมเอาไว้เป็นส่วนหนึ่งของอุปสรรคที่สำคัญ แต่น้อยคนนักที่จะทำการศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริงในอุปสรรคดังกล่าว ส่วนใหญ่ก็กล่าวเพียงพอเป็นสังเขปเท่านั้น ฉะนั้นผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาในเรื่องดังกล่าวอย่างลึกซึ้งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจในการค้นคว้ามากเรื่องหนึ่ง

นอกจากนี้แล้ว ยังมีผลการประชุมสุดยอดครั้งที่ 4 ของบรรดาผู้นำอาเซียนว่าด้วยเรื่อง การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความคิดในการจัด ตั้งเขตการค้าเสรีของอาเซียน ซึ่งน่าจะมีการติดตามผลในเชิงปฏิบัติของการตกลงว่าด้วยเรื่องดังกล่าว เพราะถ้าหากความคิดที่ได้มีการยอมรับนี้มีผลในทางการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นั้นย่อม หมายถึงความสำเร็จก้าวแรกของอาเซียนในการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย